

Mens en Wereld

'MAM, mogen we naar die tentoonstelling?' vroeg het kroost. 'Goed', zei ik, 'maar dan ga ik wel mee! Als er weer klappen vallen, ben ik er liever bij.'

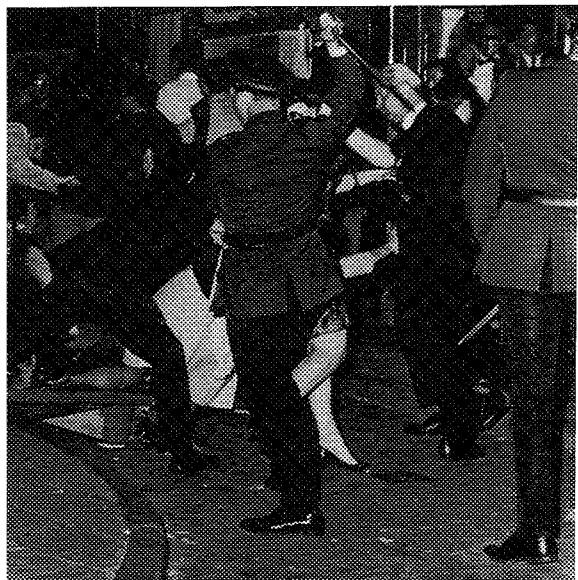
U begrijpt het misschien al, 't was de fototentoonstelling van het politie-optreden op 10 maart, met daarbij nog foto's van de relletjes, weer ter gelegenheid van de opening van die tentoonstelling.

Ik heb het hier al vaker gezegd: Amsterdam is een merkwaardige stad. Waar ter wereld wordt de bevolking aangemaand om zich rustig te houden, ten einde de politie de gelegenheid te geven te kalmeren en op verhaal te komen! Echte Amsterdammers zijn dan ook helemaal niet verbaasd bij het zien van deze foto's. 't Is vreselijk, maar zo is de politie nu eenmaal. Op zichzelf zijn het geen ongeschikte lieden, maar als er veel volk op de been is, krijgen ze iets in hun ogen van: iedereen kan de bom op zak hebben en als ik lach, is de orde verstoord. Zou dat soms in hun instructies staan?

Vroeger mochten, bij wijze van spreken, je tenen nog niet eens buiten de stoeprand steken of daar kwam alweer een agent op je af, om je terug te duwen, of zo'n enge 'knolsmeris' met zo'n loeris van een paard. En dan stond je, als een doodonschuldig kind, aan de hand van je moeder, alleen maar naar een rijtoer van koningin Emma te kijken!

Hoe ben ik niet afgesnauwd, toen ik, na de rondvaart van de Beatles, gewoon even, heel beleefd vroeg, of ze ook nog door de Doelenstraat zouden komen. Zelfs bij de intocht van de avondvierdaagse, als iedereen op zaterdagmiddag vrolijk met bloemen staat te wachten, moet je soms nog schielijk opzij springen, anders schuiven de heren agenten rustig een hek dwars door je heen. En dan die paardestaarten, waar je ieder ogenblik een mep van kunt krijgen of die even opgetild worden om iets op je schoenen te deponeren. Heerlijk, dat hoort er allemaal bij en daar mag je niets van zeggen, want ze staan altijd klaar om je onmiddellijk met z'n allen te 'overmeesteren'. Lekker hardhandig, want zo komen ordeverstoorers te pas! Hoeps, in een politie-auto. Dat heb ik al zo vaak gezien, wat er ook gaande is, 't kan zo in meppen ontaarden.

Dan vraag je je wel eens af, als er toch psychologen op de proppen moeten komen, zouden die dan niet beter bij de politie zelf en hun instructies kunnen beginnen? Heus, dan regelen de jeugd- en de provoproblemen zichzelf wel.

GESCHOKTE DEMOCRATIE

MAART roert zijn staart: een bewogen tijd, die blijkbaar velen de lust ontnam nog aan april-moppen te denken, ligt achter ons. De tiende maart zal onuitwisbaar gegrift staan in de annalen der geschiedenis. Niet omdat er rookbommen zijn geworpen naar de bruiloftsstoet van een kroonprinses. Maar omdat er een gezags-crisis bleek te bestaan, die dieper ging. Niet minder indruk maakte de verkiezingsuitslag van 23 maart, toen zich ook op andere wijze een ernstig misnoegen openbaarde. Slechts ten dele manifesteerde deze zich ten voordele der republikeinen, veel meer ten gunste van 'vrije boeren', wier aanhang ook in de steden was te vinden. Wat is er aan de hand?

Er is een onmiskenbare crisis van het gezag in een democratie, die door velen niet meer als democratie wordt beleefd, op overigens zeer uiteenlopende gronden. Maar voor alle ontevreden burgers heeft de staat (hoe sociaal deze dan ook is geworden) het kenmerk gekregen van een vreemde, vijandige macht, het parlement inbegrepen. De steeds groeiende bemoeienis met het particuliere leven heeft een reeks van ergernissen gewekt. Voor alles zijn vergunningen nodig: een kleine verbouwing, een verhuizing, overwerk, vaststelling van lonen, propaganda, het geven van geschenken aan klanten... en maakt u zelf maar de balans op. Het invullen van een belastingbiljet is een bezoeking geworden. Het verkeer is een bron van nervositeit voor allen. Het cultuurpatroon vereist een tucht, die neerdrukkender is dan de angst voor de atoombom. Al doet die ook mee!

Welke invloed heeft de gewone man of vrouw nog op het gebeuren? Hij kiest in vertegenwoordigende colleges mensen, die hij niet of nauwelijks kent en die zich onvoldoende om zijn meningen schijnen te bekommeren. In het economische leven is hij een klein wielje in een reusachtig organisme, waarvan de leiding in het duister ligt. De bureaucratie tiert welig, soms is zij voor de niet-ingewijde even grillig als de wereld voor Kafka ondoordringbaar was. Als men nu niet leefde in een democratie, waarin de persoonlijke vrijheid officieel wordt aanbeden, zou de tegenstelling tussen illusie en realiteit niet zo sterk zijn. Als wij niet leefden in een

'welvaartsstaat' zou de teleurstelling van betrekkelijk 'misdeelden' niet zo groot zijn.

Het eerste wat dus opvalt is een kennelijk groeiende afstand tussen een ongewoon veel discipline eisende civilisatie en de leuze der vrijheid. Op deze laatste beroepen zich provo's en boeren, hoe verschillend ook van elkaar, om gelijkelijk het gezag uit te dagen. Dit gezag zelf lijdt trouwens aan een innerlijke tegenstrijdigheid. Het heet te berusten op de soevereiniteit des volks en een deel van het volk is er van vervreemd. De confrontatie van een aantal ministers en kamerleden met 'de massa' via de televisie is voor velen van hen rampzalig geworden. Verloochende beloften en tegenstrijdigheden in verklaringen van partijgenoten hebben het geloof aan het gezag geschokt, evenals dat aan de mythe der monarchie. Waarom een huwelijk in een gouden koets, als een doodgewone Duitser prins der Nederlanden kan worden, zo hoorde men vragen.

DE ontluistering van het gezag heeft miljoenen landgenoten tot schampere en ironische opmerkingen geïnspireerd. Men hoorde en las ze veelvuldig in de snel in aantal toenemende kritische en satirische commentaren, cabaretprogramma's, ingezonden stukken. Nooit zijn zoveel intellectuelen en kunstenaars in verzet gekomen tegen bepaalde facetten van het gezag, dat stellig ondermijnd werd – of was. Er is sprake van een vertrouwenscrisis bij 'het publiek', ook als het zich schikt en trouw blijft. Maar zonder deze stemming zou noch het optreden der 'provo's' noch het succes der 'vrije boeren' zulk een enorme publiciteit hebben gekregen en zo grote gevolgen hebben gehad. Men vraagt het gezag naar zijn geloofsbrieven, zijn legitimatie, juist op grond van de officieel zo hoog verheven 'welvaart en vrijheid'.

Daarbij zijn de reacties van zogenaamde 'provo's' en twijfelachtige 'boeren' tegengestelde uitersten. Voorzover rebellerende jongeren een rechtvaardiging voor hun verstordend optreden geven doen zij dat op grond van utopische verwachtingen van vrijheid en welvaart: steeds

(zie verder pag. 7)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
21ste jaargang no 8 – 16 april 1966**

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

ZO WAS HET. Het programma Zo is het... is een keer niet uitgezonden, omdat de Vara onoverkomelijke bezwaren had tegen een aanval op de burgemeester van Amsterdam in de 'afkoelingsperiode' die deze vroede vader zelf had voorgesteld en die de hem verwante omroepvereniging had geaccepteerd. De redactie van het programma wilde zich t.a.v. de keus van haar programmaonderdelen niet aan banden laten leggen, en zie daar een onoplosbaar probleem. Misschien moet de oorzaak van het probleem ook nog wel gezocht worden in de uitslag van de Statenverkiezingen (die wat opwindender was dan ik bij voorbaat veronderstelde), maar als we die buiten beschouwing laten, rijst ten eerste de vraag of een medium van voorlichting zich aan banden mag laten leggen omdat een burgemeester behoefte heeft aan 'afkoeling', wat ik zo vrij ben te vertellen als verdoezeling van de oorzaken van de opstootjes in de hoofdstad. Maar goed, men kan daar anders over oordelen en de 'afkoeling' toejuichen. Dan blijft de vraag of een programma daar het slachtoffer van moet worden, dat tot de beste van onze t.v. behoort, dat weliswaar prikkelt zoveel het kan en daardoor, soms terecht, vaak ten onrechte, kritiek oproept, maar dat onmisbaar is, wil de televisie niet een kleurloze vergaarbak worden waarin alleen nog maar de grootst gemene deler van aller mening naar voren gebracht wordt. Het intrappen van heilige huisjes, het trappen op veel te lange tenen, het hekelen van macht die een werkelijk gezag moet vervangen, het zijn evenzoveel nuttige functies van Zo is het..., die een breed publiek niet graag zou missen. De 'kijkdichtheid' van dat programma behoorde meen ik tot de grootste. Kortom, het ware te wensen dat de redactie van het programma en de leiding van de Vara het binnen de kortst mogelijke keren zover eens werden, dat het programma nog dit seizoen kon worden voortgezet. Dat dan wel met behoud van een zo groot mogelijke vrijheid voor die redactie, maar met begrip van haar kant voor het standpunt van de Vara ten aanzien van burgemeester Van Hall.

'SAIGON meldt,' lees ik in De Groene: 'op zijn minst 600 ervaren Kongo-huurlingen hebben aangeboden naast de Amerikanen en de pro-Saigon-Vietnamezen tegen de Vietcong te vechten. Ze zijn thans in Zuid-Afrika en kunnen prompt naar Vietnam komen. Het aanbod kwam in de vorm van een brief van majoor Siegfried Müller, oud-Kongo-strijder.

En voor wie streed Müller vordien? Eénmaal raden.'

VROLIJKER is het volgende berichtje, uit hetzelfde blad, onder het kopje: 'Liefde? Bah!' Inwoners van San-Francisco hadden in espresso-bars en 'galeries' biljetjes gezien met reclame voor een 'liefde-beurs' in het Golden Gate Park. Wat doe je dan? Je waarschuwt de zedenpolitie. En wat doet de zedenpolitie dan? Rechercheurs stoppen zich in het struikgewas op hoop van bonnen. Zij zagen zestig jongelui arriveren, die kaarsjes aanstaken. De jongelui hadden houtsneden, tekeningen, schilderijen en zelfs stukken appeltaart bij zich, en die gingen ze ruilen. Ieder gaf iets dat hem lief was. Wat moet je dan als zedenpolitie?'

MISSCHIEN had mr. W. H. Overbeek dat stukje wel gelezen, toen hij zijn mening ten beste gaf over de wat overdreven aandacht die de wet besteedt aan al wat de zinnen prikkelt, iets wat woorden als liefde en sex bij sommige mensen al heel snel schijnen te doen. In het boekje Pornografie voor het gerecht, van de uitgeverij van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming, sluit mr. Overbeek zich, naar ik in het Algemeen Handelsblad lees, aan bij de befaamde woorden van prof. Nagel, die zich afvroeg waarom hij zijn zinnen had, als die niet geprikkeld mogen worden.

'Het hoofd van het Utrechtse arrondissementsparket, mr. W. H. Overbeek, gelooft dat het tijd wordt de vraag te stellen, of in de huidige tijd nog wel behoefte bestaat aan het overtreddingsartikel 451 bis in onze stafwet betreffende het tentoonstellen van wat geschikt is om de zinnelijkheid van de jeugd te prikkelen. 'Er is in onze gewone samenleving zoveel dat de zinnelijkheid van de jeugd kan prikkelen: bioscoopreclames, persfoto's, lingerie, advertenties enz., dat een juiste toepassing van dit artikel, dat veel te ruim is geredigeerd, het maken van een keuze vraagt, die kan leiden tot willekeurigheid.' (...) Mr. Overbeek vraagt zich af of het abnormaal is, dat de zinnelijkheid van de jeugd wordt geprikkeld. Hij meent dat het moet worden gereguleerd, binnen de perken gehouden. Dan is evenwel een andere formulering op zijn plaats (...) Mr. Overbeek voelt er veel voor het artikel 451 bis te laten vervallen of een slapend leven te laten leiden. De pornografieartikelen 240 en 240 bis kunnen z.i. hun hygiënische taak alleen wel aan.'

VOOR HET GEVAL u het niet

wist: Denemarken en Zweden zijn geen beschaafde landen, want de enige beschaving is die van de Islam. Nu is dat niet mijn mening, zoals u zult begrijpen, maar die van de imam van Gaziantep, een stad in het zuidoosten van Turkije.

De man kwam tot zijn opzienbarende conclusie na een wandeling door de stad, waarbij hij een speciale studie gemaakt had van de omslagen van tijdschriften die nogal bloterige juffrouwen etaleerden. 'Dat moeten ze in Zweden en Denemarken maar doen,' was 's mans commentaar, 'maar zij bederven de Turkse jeugd.' Ik heb dat gelezen in The Times en u weet hoe wáár het dan wel moet zijn. Nu is het zuidoosten van Turkije een eind hiervandaan, maar het volgende geval speelt in het westen van het land, in Eskisehir. Daar verbood een priester zijn toehoorders vrouwen de hand te kussen, een gewoonte waarvan hij vol walging had geconstateerd dat die hand over hand toenam.

Waarom niet? Wel, heel eenvoudig, omdat een dergelijke handeling de lagere instincten wakker zou kunnen roepen. Hij stelde niet minder dan een heilige oorlog voor, waarin Turkije de gehele moslimwereld zou aanvoeren tegen het bederf en het gebrek aan moraal van het Westen, die in het land beginnen door te dringen.

Nu zijn dit maar kleine symptomen en als zodanig bewijzen zij niet veel. Maar er zijn meer aanwijzingen voor een toenemende moslimmacht in Turkije, een feodale macht die in hoge mate onverdraagzaam staat tegenover iedere hervorming die de omgang tussen de seksen op een wat moderner leest wil schoeien. En nu kunt u wel zeggen: Turkije is zo

ver van mijn bed; maar wij zijn op allerlei wijzen met dat land verbonden, in de NAVO bij voorbeeld, dat verbond tot verdediging van de Westerse waarden, weet u wel?

DE TELEFONISCHE HULPDIENST van de Zaanstreek is nog steeds een discriminerende instelling. Hoewel in de Zaanstreek zo om en nabij de helft van de bevolking buitenkerkelijk is, is deze THD stevig in handen van de kerken. Een protestants-christelijk raadslid in Krommenie noemde het streven van de humanisten ook bij dit werk te worden betrokken 'een zo langzamerhand onverkwikkelijk drijven.' Het zij hem gezegd, dat de humanisten niet staan te trappelen om nog meer werk. Maar dat dit o zo christelijke raadslid de helft van zijn medeburgers liever zonder hulp laat zitten dan dat hij alle geestelijke stromingen op een normale wijze in die Telefonische Hulpdienst ziet vertegenwoordigd, dat vinden zij heel wat onverkwikkelijker dan hun 'drijven'.

EN DAN TOCH nog even over die verkiezingen. Ik lees in De Nieuwe Linie de volgende woorden van 'boer' Koekoek: 'Ik lees alleen De Telegraaf'. Dat is aan 's mans uitlatingen dan ook wel te merken, zou ik zeggen. Maar dat zeseneenhalf procent van onze kiezers even dom is als hij, dat is ernstiger... Niettemin, met zijn geweldige oplage beïnvloedt De Telegraaf zo ongeveer een miljoen kiesgerechtigden, en als je het zo bekijkt, valt de uitslag van die verkiezingen nog mee. Van dat miljoen heeft blijkbaar desondanks nog een groot deel zijn verstand gebruikt.

GENESIS VANDAAG

Een haan van groen kraait voor het raam.
een haan. ik wil de eerste dag
recht uit zijn woord vandaan,
het eerste licht, de eerste zon
zien cirklen en wegschieten.
het water volgen dat met snelle hielen
van wind terugtrekt naar de horizon.
het eerste dier gaat met ontspannen gang
zijn pasgevonden gang.
ginds wordt de eerste taal gegrift
in een zich ieder uur vernieuwend schrift.
gedachten lopen uit als spieren.
ik ben een jong dier onder de dieren
met een actieve engel van berouw
om wat nog volgen moet.
ik wil de eerste vrouw
opnieuw van mijn natuur ontvangen
en wetten maken met mijn handen –
het licht vandaag heeft sterke tanden
en ik heb merg van staal draadtouw.

SYBREN POLET

Uit: 'Demiurgasmen', uitgave 'De Windroos', Amsterdam (1953)

Geestelijke verzorging binnen de strijdkrachten nog in beginfase

DE humanistische geestelijke verzorging is op 1 september 1964 met haar werk in de strijdkrachten begonnen, als de lezer dit artikel onder ogen krijgen zijn we dus ongeveer anderhalf jaar bezig.

In het algemeen gaat het ons wel goed maar we zijn zeker niet zonder zorgen en problemen en het lijkt goed daar ook de lezers van Mens en Wereld mee op de hoogte te stellen.

We hebben nu, na anderhalf jaar, ongeveer 3000 deelnemers in de strijdkrachten aan de humanistische geestelijke verzorging. Daarnaast bezoeken ook ongeveer 3000 militairen ons vormingscentrum, het Coornherthuis te Driebergen, waar, zoals men weet, driedaagse bijeenkomsten voor militairen worden gehouden in het kader van de geestelijke verzorging. Van deze laatste 3000 neemt ongeveer de helft ook aan de verzorging in de kazerne deel, zodat we de tweemaal 3000 militairen niet bij elkaar mogen optellen. Er zijn dus ongeveer 4500 militairen waarmee onze raadslieden per jaar contact hebben. Voor een groot deel zijn dat bovendien contacten die het gehele jaar voortduren.

Naar het getal gezien gaat het ons dus bepaald goed. Maar uit dat getal komt ook een deel van onze zorgen voort. De 3000 militairen in de kazerne worden verzorgd door vier raadslieden. Dat betekent ongeveer 750 deelnemers per raadsman. Deze deelnemers zijn bovendien voor iedere raadsman verdeeld over 20 à 30 kazernes, zodat er zeer veel gereisd moet worden. Wie weet dat een dominee of aalmoezenier ongeveer 500 deelnemers heeft, in één of twee kazernes, kan de moeilijkheden van de raadslieden voor een deel reeds zelf berekenen. Daar komen dan nog andere praktische zorgen bij, zoals het feit dat militairen die aan de humanistische verzorging willen deelnemen wel een verklaring moeten inleveren terwijl dat voor het bijwonen van de verzorging van dominee en aalmoezenier niet nodig is. Naast principiële bezwaren levert dat ook moeilijkheden van administratieve en organisatorische aard.

Het zou allemaal zo erg niet zijn als niet het gevolg was dat door de overbezetting van de raadslieden juist het meest essentiële deel van de geestelijke verzorging, de individuele verzorging, in de klem dreigt te geraken. Gelukkig heeft de minister ons toegezegd dat we dit jaar een zekere uitbreiding van het aantal raadslieden zullen krijgen, maar gevreesd moet worden dat deze toezegging niet voldoende zal zijn: eigenlijk zouden we op dit ogenblik reeds over zes raadslieden moeten beschikken inplaats van over vier. Het ziet er naar uit dat op het ogenblik dat de toegezegde uitbreiding zal plaats vinden een verdere uitbreiding reeds lang nodig zal zijn.

Hoewel we ons er over mogen verheugen dat de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten is erkend en toegelaten en we blij kunnen zijn over het succes dat deze verzorging tot nu toe heeft, zullen we niet mogen vergeten de eis te stellen dat de praktische voorzieningen dan ook zo zullen zijn dat deze verzorging werkelijk kan worden gerealiseerd. Een principiële toezegging verliest zijn kracht als men aan de

praktische realisering de nodige middelen onthoudt.

EEN zorg van geestelijke aard is dat het moeilijk is om in de strijdkrachten begrip te wekken voor *de humanistische visie op de mens en op de geestelijke verzorging van de mens*. Natuurlijk is het niet onze bedoeling om in de strijdkrachten propaganda te maken voor het humanisme, maar het zou prettig zijn als men begrip had voor de bedoelingen van het humanisme.

Dit begrip is niet altijd aanwezig. In de eerste plaats al omdat bij vele officieren en onderofficieren weinig kennis bestaat omtrent het humanisme. Velen komen zelf voort uit godsdienstig milieu en hebben zich, ondanks het feit dat men in de strijdkrachten toch met allerlei mensen moet omgaan, weinig ingelaten met niet-godsdienstige overwegingen. Men staat er gevoelsmatig afwijzend tegenover zonder overigens nauwkeurig te weten wat het is. Dat wordt nog gevoed door allerlei misverstanden, waarbij humanisme generaliserend wordt geassocieerd met pacifisme, socialisme en anti-monarchisme. Daar komt bij dat men jarenlang, ook in moeilijke tijden, op intieme voet heeft omgegaan met aalmoezeniers en legerpredikanten die zich, helaas te vaak, zodanig vereenzelvigd hebben met de militaire samenleving dat ze soms meer moreelofficier dan geestelijk verzorger waren. Het valt dan moeilijk een nieuwe geestelijke verzorger te accepteren die het moreelofficierschap bij voorbaat afwijst.

Eerlijkheidshalve moet gezegd worden dat op dit punt bij vele dominees en aalmoezeniers de laatste jaren het een en ander is veranderd, maar dat heeft in de strijdkrachten bij velen een zekere verwarring teweeg gebracht die hier en daar zelfs heeft geleid tot wantrouwen tegen iedere vorm van geestelijke verzorging.

Men mag zeggen dat in en om de strijdkrachten een aantal vragen zijn gerezen over de positie van de geestelijke verzorging die door de intrede van de nieuwe humanistische verzorging nog zijn geaccentueerd. Omdat men het humanisme te weinig kent heeft men ook geen gevoel voor het doel van de humanistische geestelijke verzorging. Een verzorging, die niet een bepaalde boodschap wil verkondigen maar het wil wagen met een oproep tot vrij en zelfstandig denken, herkent men nauwelijks als geestelijke verzorging.

De humanistische raadslieden zullen rustig hun gang moeten gaan en door voorlichting en informatie begrip moeten wekken waar dat niet bestaat. Niet om op deze wijze propaganda te maken maar omdat het een onmogelijke situatie is dat men in een groot instituut als de strijdkrachten, met zoveel menselijke relaties, voorbij zou gaan aan het humanisme dat mede de grondslag heeft gelegd voor datgene dat die strijdkrachten behoren te verdedigen.

OMGEKEERD kan men zich afvragen *of in het Verbond voldoende de konsekwenties van de geestelijke verzorging in de strijdkrachten zijn overwogen*. Ik weet uiteraard dat een aantal leden van het Verbond de geestelijke verzorging in de strijdkrachten afwijst. Zij doen dat,

dunkt me, op respectabele gronden. Maar de anderen? Die het wel aanvaarden? Trouwens ook zij die het afwijzen, want daarmee is de verantwoordelijkheid nog niet opgeheven. Ik ontmoet in kringen van het Verbond een onwetendheid over de geestelijke verzorging in de strijdkrachten die soms niet geringer is dan de onwetendheid in de strijdkrachten t.a.v. het humanisme. Ik wil er niet te zwaar aan tillen want ik weet uit eigen ervaring hoe moeilijk het is op de hoogte te blijven met dingen waarmee je niet direct te maken hebt.

Toch dreigt hier een gevaar! De aanwezigheid van de humanistische geestelijke verzorging roept nu eenmaal een aantal problemen op: de verhouding van de geestelijke verzorgers tegenover de militaire overheid, zaken van uniform en rangonderscheidingen, de inhoud van de geestelijke verzorging i.v.m. de specifieke militaire situatie, de kwestie van de hiërarchie in de rijen van de geestelijke verzorging zelf, de uiteindelijke vrijheid van de raadsman en tenslotte ook de verhouding van de humanistische geestelijke verzorgers in de strijdkrachten tot het Humanistisch Verbond.

Indien we niet in alle ernst bereid zijn deze vragen te bespreken en te overdenken dan komt de geestelijke verzorging in de lucht te hangen. Ik heb wel eens de indruk dat vele leden van het Humanistisch Verbond nauwelijks weten dat dit soort vragen bestaan. Zij zijn blij dat de geestelijke verzorging van het Verbond nu ook toegang heeft tot de strijdkrachten, alweer een stukje erkenning van de humanistische gedachte er bij, ze verheugen zich er ook over als ze horen dat het goed gaat met deze verzorging, maar verder geloven ze het wel.

Misschien ligt het ook wel aan ons zelf, misschien hebben we te weinig moeite gedaan om de leden van het Verbond er inderdaad bij te betrekken. Als ik n.l. in een of andere gemeenschap over dit werk spreek, bemerk ik dat er bij de mensen wel degelijk belangstelling te wekken is voor deze problematiek. Natuurlijk is geestelijke verzorging uiteindelijk vakwerk en mag dus niet worden verondersteld dat een groot aantal leden van het Verbond zich er mee bezig houdt, maar in de geestelijke verzorging komen ook vele algemene problemen aan de orde en het is juist daar dat de geestelijk verzorger de steun nodig heeft van het gevarieerde en geschakeerde denken en spreken dat in het Verbond mogelijk is. Daarvan is in de afgelopen anderhalf jaar nog te weinig terecht gekomen.

MISSCHIEN is het dus inderdaad zo dat we niet ontevreden mogen zijn. De cijfers geven een verheugende groei aan. Ik ben echter niet zo erg gesteld op dit soort cijfers. Ik geloof niet dat je de geestelijke waarde van een zaak cijfermatig kunt vaststellen.

Ik heb het gevoel dat, ondanks het feit dat we wel wat gedaan hebben en b.v. onze literatuur (Humanistisch Credo, Bevrijdend Humanisme, Ego en de serie-uitgave Oriëntatie) algemene aandacht heeft getrokken, we nog helemaal aan het begin staan. De meest essentiële vraagstukken die met deze zaak te maken hebben, moeten diepgaander en uitvoeriger worden doordacht. Ik treur daarom niet maar ik constateer wel dat we nog een hele weg voor ons hebben.

Misschien is het waar dat de strijd om de erkenning van de geestelijke verzorging nu wel geleverd is, maar de werkelijke opbouw van de geestelijke verzorging staat m.i., en echt niet alleen in de strijdkrachten, nog in zijn beginfase.

H. LIPS

HET WESTEN EN ATOOMWAPENS

Onbevredigende discussie

DE twee artikelen – van Nijboer en mij – over het probleem der atoombewapening zullen, naar ik vermoed, bij de lezers een onbevredigende indruk hebben achtergelaten. Van de opzet, dat één probleem van twee tegengestelde zijden zou worden belicht, kwam niets terecht; de beide artikelen gaan langs elkaar heen.

Over wat Nijboer expliciet in zijn stuk schrijft, bestaan tussen ons geen meningsverschillen. Men kan zelfs stellen, dat Nijboer's artikel een uitvoerige documentatie is van wat ook ik – zij het meer terloops – stelde, nl. dat de atoomoorlog onvoorstelbaar erg is en 'zelfs kan leiden tot de uitroeiing van de mens', en dat dus alle mogelijkheid om een stap te zetten in de richting van algemene ontwapening moet worden aangegrepen. De hoofdzak van mijn artikel is de behandeling van het probleem, of het Westen eenzijdig moet ontwapenen en daarop gaat Nijboer niet in.

Wat is de oorzaak van dit onbevredigende verloop? Naar mijn mening ligt de hoofdschuld bij de redactie. Toen zij twee artikelen ontving, die al in hun titels toonden, dat zij niet hetzelfde onderwerp behandelden, waaruit bleek, dat de twee schrijvers de hun toegezonden omschrijving van het onderwerp verschillend hadden uitgelegd, had zij een poging kunnen doen, reeds in eerste instantie de beide tegenstanders in duidelijker strijdpositie te plaatsen. In elk geval had zij moeten aangeven, wie van ons beiden haar probleemstelling juist had opgevat. Door dit na te laten veroordeelde zij ook de replieken tot stoten in de mist.

Voor mijn eigen rechtvaardiging stel ik op prijs, te citeren wat de redactie mij vroeg. Haar brief omschreef het door mij te behandelen onderwerp als 'de vraag, of het noodzakelijk of gewenst is, dat atoomwapens tot het verdedigingsstelsel van het Westen behoren.' Ik neem aan, dat de aan Nijboer gerichte brief in dit opzicht gelijklopend was aan de mijne.

Ik ben nog steeds van mening dat mijn artikel een antwoord geeft, dat precies op de geciteerde vraag slaat. Daar geen zinnig mens tegen algemene afschaffing van de atoomwapens kan zijn, heb ik dit aspect slechts terloops aangeraakt en mijn aandacht overwegend gegeven aan het probleem, waarover wel degelijk meningsverschillen bestaan, te weten of het Westen de atoomwapens eenzijdig moet afschaffen.

Ik heb daarom ook ernstig bezwaar tegen de inleiding, die Bongers voor de beide artikelen schreef. In plaats van te citeren wat ons was gevraagd omschrijft hij dit als 'het probleem van de kernbepapening in het bijzonder en van de bepapening in het algemeen.' Dit is veel vager dan de hiervoor geciteerde vraag, en verhindert de lezer om te beoordelen wie van de beide opponenten ter zake is en wie niet.

Niet minder bezwaar heb ik tegen de kenschets, die Bongers geeft van de beide schrijvers: 'de eerstgenoemde is voorstander van ont-

wapening, de tweede auteur wil de bepapening... handhaven.' Door zijn onvolledigheid is dit een valse getuigenis. Beide auteurs hopen op algemene ontwapening; de tweede wijst eenzijdige ontwapening af en de eerste laat zich hierover niet duidelijk uit.

Indien Nijboer van de redactie dezelfde vraag kreeg als ik – anders zou dit een zeer grote fout van de redactie zijn – keur ik af, dat hij het brandende probleem van de eenzijdige ontwapening niet expliciet aan de orde heeft gesteld. Nu kan men door een soort tekst-critiek concluderen, dat zijn conclusie inzake de noodzaak van 'ontwapening, bij voorkeur een... algemene... ontwapening', inpliceert, dat bij het niet in vervulling gaan van zijn hoop op het 'verdwijnen van de koude-oorlog mentaliteit', hij desnoods ook eenzijdige ontwapening wil. Maar anderzijds kan men redeneren, dat wie een zo verstrekkende verandering in de defensiepolitiek wil, hieromtrent in een aan de bepapeningsproblematiek gewijd artikel toch geen twijfel mag laten bestaan, zodat de mogelijkheid van twijfel wijst op niet bepleiten van een zo radicale verandering.

Waarom deze onduidelijkheid? Heeft Nijboer inderdaad over de eenzijdige ontwapening geen vaststaande mening? Dat is geen schande, maar had in het artikel toch wel moeten worden uitgesproken. Maar indien (buiten zijn artikel om redenerende) ik overweeg, dat hij gevraagd is als opponent tegenover mij, terwijl mijn inzichten bekend waren (zie 'Kader' 1965, nr. 3, blz. 72), lijkt mij, dat hij waarschijnlijk wel voor eenzijdige ontwapening is. Dan doet zijn ontwijken van dit probleem onprettig aan. Dan vraagt men zich af, of hij vreesde, het effect van zijn zo sterk op de emoties gericht artikel te verzwakken indien hij, door het expliciet stellen van zijn keus voor eenzijdige ontwapening, gedwongen zou zijn geweest, ook op de gevaren daarvan in te gaan.

One world or none

GEVRAAGD om in kort bestek commentaar te leveren op en eventueel een aanvulling te geven van de artikelen van prof. J. P. Mazure en van mijzelf over de problemen van kernwapens, bepapening en ontwapening, zou ik het volgende willen opmerken:

Ik heb de indruk dat onze beschouwingen dit gemeen hebben, dat ze beide een rationele analyse hebben willen geven van de situatie en dat in beide de centrale vraag gesteld wordt, hoe men zou moeten handelen om de kans op het uitbreken van een kernoorlog zo klein mogelijk te maken. Het zal duidelijk zijn dat dit een zeer gecompliceerd probleem is, waarvan lang niet alle facetten de revue zijn gepasseerd.

Men versta mij goed; ik verwerp de invloed van emoties niet; zij zijn hier zelfs van essentieel belang. Zij moeten ons de doelstelling van ons politieke streven bieden en de kracht om ons daarvoor in te zetten. Maar bij het kiezen van de voor het bereiken van een doel meest geschikte middelen – en daar gaat het hier om – kan alleen het koele verstand ons helpen.

Conclusie: enerzijds meen ik, dat mijn artikel op de juiste wijze de vraagstelling benadert, door eerst mijn doelstellingen te geven (het vermijden van de atoomoorlog en het behouden van de humanistische vrijheid), daarna de middelen, waarover geen verschil van mening bestaat (algemene ontwapening) te noemen en tenslotte uitvoerig in te gaan op een verstrekkend middel waar wel verschillend over wordt gedacht: de eenzijdige ontwapening. Mijn bezwaar tegen Nijboer's artikel is, dat het in een emotionele beschrijving van zijn doelstelling blijft steken en aan een objectieve (liever: zo objectief mogelijke) analyse van de ons ten dienste staande middelen niet toekomt. Daardoor schiet het te kort in wat als doel van deze discussie was gesteld: het verschaffen van materiaal, dat iedere humanist kan benutten over het persoonlijke kiezen inzake de praktische maatregelen op dit gebied die hij wil bevorderen of tegengaan.

J. P. MAZURE

(Wij hebben uiteraard aan prof. Mazure en prof. Nijboer gelijklopende brieven geschreven waarin aan beiden dezelfde vraag werd gesteld. Dat zij die vraag '... of het noodzakelijk of gewenst is dat atoomwapens tot het verdedigingsstelsel van het Westen behoren') niet gelijklopend, zelfs niet gelijkvormig zouden beantwoorden stond – volgens ons – van tevoren vast. Wij hebben dit, vóór wij de discussie door middel van onze brieven op gang brachten, goed overwogen en we zagen er geen bezwaar in. Het belichten van de standpunten vanuit verschillende gezichtshoek kwam ons zelfs gewenst voor, want wij beoogden toch discussiestof aan te dragen voor de gespreksgroepen binnen het Humanistisch Verbond. Van het bovenstaande uitgaand kon men van ons niet verwachten dat wij ook maar enige vorm van 'censuur' op de artikelen zouden uitoefenen, of op andere wijze de inhoud ervan zouden beïnvloeden. Wij hoopten op een open discussie en daarin zijn wij niet teleurgesteld omdat wij kregen wat wij vermoedden te zullen ontvangen. Overigens gaf prof. Mazure al zijn artikel een andere titel ('Humanisme en bepapening') dan onze vraag aan hem en prof. Nijboer luidde. Zijn kritiek op ons beleid lijkt ons niet gerechtvaardigd. Redactie)

De eerste conclusie van de heer Mazure is dan: 'niet alleen ter bescherming van de vrijheid, maar ook om de kansen op het ontgaan van een atoomoorlog zo groot mogelijk te maken, is het zaak, dat het westen zó blijft bepapenen (en zó weinig twijfel laat bestaan om de bepapening in noodgeval te gebruiken), dat de totalitaire staten hun natuurlijke geneigdheid tot agressie zullen onderdrukken.' Naar mijn mening is de consequentie hiervan dat de bepapeningswedloop wordt voortgezet en toegespitst, en ik heb geprobeerd te betogen dat dit onherroepelijk tot de catastrofe voert.

En zou de heer Mazure de (kern-)bepapening in noodgeval werkelijk willen ge-

bruiken? Ter bescherming van de democratische vrijheid? Hoe belangrijk ik deze ook vind, mijns inziens staat het voortbestaan van de mensheid primair. Dit is zowel voor Oost als voor West een levensbelang. Dit gemeenschappelijke belang zou het aangrijpingspunt moeten zijn om *nú*, vóór het te laat is, tot stappen in de richting van ontwapening te komen.

Ik ben er niet van overtuigd dat het geringe succes der ontwapeningsonderhandelingen tot dusver, uitsluitend het gevolg is van de boosaardige onwil van de tegenpartij. Evenmin trouwens van de opvatting, dat het Westen zijn bewapening alleen als verdediging voert en het Oosten voornamelijk met het oogmerk daarmee agressie te plegen zodra het daartoe de kans schoon ziet. In het Oosten (Rusland en China) zal de heersende opvatting ongetwijfeld juist de omgekeerde zijn, nl. dat de kapitalistische staten van nature agressief zijn en dat het noodzakelijk is zich daartegen te wapenen. Men beschikt daar nu eenmaal ook over zekere ervaringen. Dit soort stereotiepe opvattingen aan beide zijden, deze koude-oorlogsmentaliteit, zal echter moeten verdwijnen, wil een *modus vivendi* (in de letterlijke betekenis) gevonden kunnen worden. Intensieve contacten op hoog niveau, waar men elkaar als mens benadert, bezielde door de wil om tot een oplossing te komen, zoals dat bv. gebeurt op de internationale Pugwash-bijeenkomsten, kunnen een belangrijke bijdrage leveren.

De heer Mazure keert zich vooral tegen een éénzijdige ontwapening van het Westen, die ik nauwelijks heb aangeroerd. Ik zie dit meer als een academische kwestie, die ver buiten de politieke mogelijkheden ligt. Wel heb ik gesproken over unilaterale maatregelen van beperkte omvang, om het ontwapeningsproces te stimuleren. Men zou zich in dit verband kunnen afvragen wat thans nog de zin is van de bewapening in landen als Denemarken of Nederland (of Roemenië).

Naar mijn mening is het pacifisme en de voorkeur voor eenzijdige ontwapening niet zo zeer het resultaat van een louter verstandelijke redenering, maar eerder van een persoonlijke stellingname op grond van levensbeschouwing, ethische motieven of simpelweg voortvloeiend uit een gevoel van walging van het moderne oorlogsbedrijf en de oorlogsvoorbereiding. Naast de rationele is dit een volkomen respectabele benadering, maar het is een hoofdstuk op zichzelf.

B. R. A. NIJBOER

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bonger

Redactieraad: mr M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet

Redactiesecretaris: J. van Straten, Goethelaan 73 Utrecht, telefoon 030 - 3 15 63

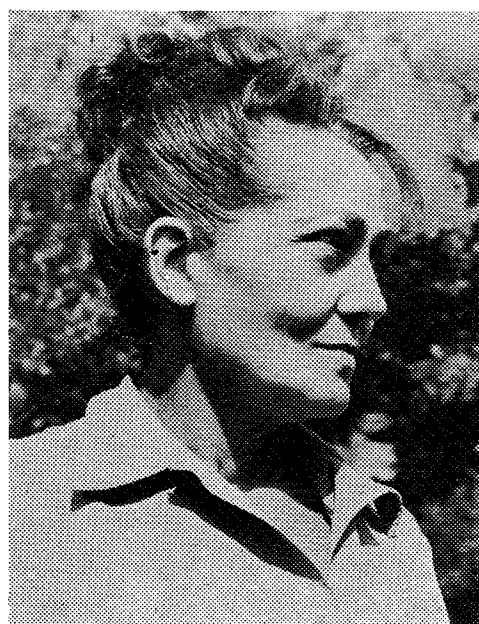
Administratie, abonnementen en advertenties: postbus 114, Utrecht, telefoon 2 46 41; postgiro 30 49 60 c.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 6,50 per jaar, voor niet-leden f 8,50, buitenland f 10.—, losse nummers f 0.30

Een boers-openhartige visie op het boerenleven

DE boeken 'Land van zon en wijn', 'Volwassen mensen huilen niet', 'En de boer hij ploegde voort', van W. den Hollander-Bronder (uitgegeven door Kosmos; f 9.90 p. deel) vormen het verhaal van een Nederlandse boerenvrouw, die met haar gezin naar Frankrijk is geëmigreerd. Zij zouden belangwekkend kunnen zijn om meer dan één reden: de beschrijving van wat er met hen gebeurt, de ontmoeting en zelfs de botsing met het nieuwe milieu, de omwenteling van hun eigen bestaan. En dan zou hier als bezwaarlijk vooraf kunnen gelden, dat de ingrediënten die zijn waaruit streekromans worden gemaakt.

Wil den Hollander

Om met dit laatste te beginnen, bepaalde facetten van de streekroman zijn ongetwijfeld aanwezig. Men zou kunnen zeggen, dat het onderwerp dit nu eenmaal meebrengt. En niet alleen dit. De boerensamenleving heeft een bepaalde structuur en zal zich dus kenmerken door een min of meer uniforme problematiek. Het kenmerkende van de streekroman is echter, dat deze nauwelijks een eigene, een wezenlijke ontwikkeling kent. Bovendien ligt het accent er altijd meer op de gebeurtenissen aan de oppervlakte, bestaat er geen 'diepte', geen 'ondergrond'. Tenslotte vindt er in de streekroman geen echte doorbreking plaats: de wereld blijft zoals hij was, zonder wezenlijke dynamiek. De sociale en morele verhoudingen en opvattingen blijven onaangetaast. Eerst op het moment, dat de doorbreking van de feitelijke situatie plaats vindt, is er een echte ontwikkeling en wordt de belangstelling van de lezer, ook van de buiten dat milieu staande lezer, gewekt. Maar op datzelfde moment al is er niet meer sprake van een streekroman. De betekenis van de strenge en toch zo liefhebbende vader wordt beduidend geringer, de sfeer van de zondagschool en de diaken wijkt voor een krachtige windstroom. Een duidelijk voorbeeld van een

ontwikkeling als hierboven door mij bedoeld, is dunkt mij 'Grapes of wrath' ('Druiven der gramschap') van John Steinbeck.

Het is niet zonder reden, dat ik hier dit boek van Steinbeck noem. Na een wat rommelig begin van 'Land van zon en wijn' dringt de vergelijking met 'Druiven der gramschap' zich op. Zeker, Steinbeck is veel meer en ook een betere auteur dan Wil den Hollander. Hij heeft een bredere en meer omvattende visie, staat duidelijker boven stof en milieu. Maar dat die vergelijking zich opdringt, pleit toch wel voor 'Land van zon en wijn'. Dat er dan toch zekere – en vrij ernstige – feilen zijn aan te wijzen in dit en in de twee andere boeken, ligt hem niet aan de beschrijving van personen en gebeurtenissen. Deze is opvallend recht toe recht aan, indringend en vaak ontroerend. En stijl zowel als woordgebruik zijn, hoewel soms gebrekkig en met clichés, zo nu en dan wonderlijk origineel en soms met werkelijke vondsten. Het bezwaarlijke, 'streekromanse', ligt vervat in die gedeelten, waar de schrijfster gaat filosoferen. Niet alleen dat dit onbeholpen gebeurt – met kinderlijk-godsdiensstige en benepen-dorpse maatstaven – maar bovendien wordt de beeldspraak negentiende eeuws, ook onecht, al te triviaal, soms zelfs alledaags-leuterend.

De schrijfster is begonnen met het maken van een dagboek, als uitgangspunt van een werkelijk schrijven nogal ongunstig. In een dagboek weegt het persoonlijk betrokken zijn bij wat men beschrijft meestal zo zwaar mee, dat de schrijver ervan niet 'van de grond komt', blijft hangen in dat wat de oorzaak van het schrijven was.

Het tweede boek, 'Volwassen mensen huilen niet', is in bepaalde opzichten heel wat beter dan het eerste. De auteur heeft kennelijk meer ervaring en meer vaardigheid in het schrijven verkregen, heeft zich duidelijk ontworsteld aan het 'dagboekse'. Bovendien heeft zij een krachtiger greep op wat zij wil beschrijven, gevolg van de aanpassing aan het nieuwe milieu en van een meer afstand nemen van het oude.

In het derde deel wordt de actie minder en worden de bespiegelingen, het 'filosoferen', van groter gewicht. Op grond van wat ik hierboven opmerkte omtrent de kwaliteit en het niveau van dat filosoferen zal duidelijk zijn, dat dit deel beduidend minder is.

Wat maakt nu deze boeken zo belangwekkend? In de eerste plaats de openhartige, boers-openhartige visie, de eerlijkheid en de onsentimentele gevoeligheid van de verhalende gedeelten. In de tweede plaats verkrijgen wij een nuchtere en toch emotionele kijk op het leven van de Franse boerenbevolking. Steeds weer herinneren de door haar opgeroepen beelden mij aan de werken van Zola, met name aan 'La terre' ('Het land'). Ook al is zij geen Zola – bij lange na niet – de vergelijking met Zola pleit in ieder geval voor en niet tegen de schrijfster. In de derde plaats toont zij ons

(zie verder pag. 7)

IK denk er ZO over

Huwelijk en echtscheiding 1

HET onderschrift van mr. Rood-de Boer onder mijn stuk over de scheiding in uw blad van 19 maart j.l. noopt mij tot een kort weerwoord. Een juridische discussie is in uw blad niet op haar plaats. Mag ik er daarom mee volstaan haar juridische bezwaar af te doen met het volgende?

Huwelijksontbinding door een rechterlijke uitspraak, na ampel rechterlijk onderzoek naar de werkelijke gronden die aan het verlangen naar echtscheiding ten grondslag liggen, is – ook al zijn de partijen het niet eens – het tegengestelde van 'eenzijdige verbreking van een contract'.

Met betrekking tot haar overige bezwaren merk ik op:

a) Wat is meer strijdig 'met de principiële vrijheid van volwassen mensen': gedwongen gevangen moeten blijven in een onmogelijke huwelijksituatie en/of gedwongen te worden tot een stuitend proces, of zich onderwerpen aan een verzoeningsonderzoek? (Overigens een onderzoek dat bepaald niet 'buiten de procedure om' gaat, zoals mr. Rood-de Boer meent, maar er juist de kern van vormt);

b) Taak, werkwijze en bevoegdheid van een 'gezinsraad' liet ik nadrukkelijk open en bij mij viel niet te lezen dat ik hetzelfde instituut verlang als bij de – ook door mij gewraakte – wet voorgesteld. Waarom overigens bij huwelijksontbinding inschakeling van maatschappelijke werkorganen tegen de wil van een partij niet is gerechtvaardigd, maar in vele andere gevallen waarin belangen van ouders en kinderen nauw zijn betrokken wel, begrijp ik niet;

c) 'Vermenging van juridische en sociaal-pedagogische elementen in de rechtspraak' is een wat verwarrende en veel misvattingen wekkende, maar ook wel wat retorische kreet. Voorzover mr. Rood-de Boer bedoelt dat de rechter zich van het bedrijven van maatschappelijk werk dient te onthouden, ben ik het volkomen met haar eens. Wel vind ik het jammer dat klaarblijkelijk ook bij haar de misvatting leeft, die men wel meer in typisch maatschappelijk-werk-kringen tegen komt, dat de kinderrechter behalve rechterlijk werk ook – als een soort super-pedagoog – in zekere zin maatschappelijk werk zou bedrijven.

Mr. Rood-de Boer wil 'gronden' voor de echtscheiding handhaven, ook al wil zij die 'gronden' uitbreiden. (Over haar voorstel ware op zichzelf nog wel een en ander te zeggen). De door mij gesignaleerde misstanden, die zij – dacht ik – ook kent, kan zij echter niet uit de weg ruimen, zolang zij de 'schuld' van een der partijen aan het misgaan van het huwelijk bewezen wil zien en niet bereid is het zwaartepunt te verleggen naar een onderzoek naar wat in een huwelijk nog aan positieve mogelijkheden aanwezig is.

Ik betwijfel overigens niet dat ook mr. Rood-de Boer met mij streeft naar een eerlijk echtscheidingsgeding, gegrond op datgene wat in werkelijkheid het huwelijk vertroebelde.

M. KNAP

Huwelijk en echtscheiding 2

MET mevrouw Rood-de Boer's naschrift bij het knap-gecomprimeerde mr. Knap-stuk over 'echtscheiding als één partner het wenst' kan ik het in grote lijnen wel eens zijn. Het lijkt mij inderdaad in strijd met de principiële vrijheid van volwassen mensen verplicht te worden zulke intieme en strikt persoonlijke zaken als hun huwelijksverhouding met een commissie van wildvreemde mensen te bespreken.

Bij een normale alimentatie-procedure in geval van verlating komt al genoeg narigheid op tafel, vooral als een van de partijen zich geroepen voelt een advocaat in de arm te nemen, die er 'een zaak van maakt'. Ook haar argument, dat vermenging van juridische en sociaal-pedagogische elementen in de rechtspraak onjuist is, lijkt mij zeer sterk.

Haar conclusie vind ik echter te negatief. Vergelijking in de zin van 'eenzijdige verbreking van een contract is niet toegestaan' lijkt mij niet relevant; zoals zij zelf al zegt, is een huwelijk méér dan een contract. Het levensgeluk van mensen is er mee gemeoid; als het 'contract' dit geluk vernietigt, verliest het zijn zin.

Ik besef, dat het probleem vol juridische en menselijke voetangels en klemmen zit, maar er zou toch een poging gedaan kunnen worden althans de

meest evidente noodsituaties op te lossen. Daarbij denk ik aan die gevallen, waar een der partners reeds jaren samenleeft met een ander, zeker dan als er uit de nieuwe verbintenis een of meer kinderen zijn voortgekomen. Deze situaties komen naar mijn indruk veel vaker voor, dan men algemeen denkt. Hier is na een aantal jaren een onderzoek van een gezinsrechter of een commissie overbodig, dacht ik. De ontstane situatie is op zichzelf al voldoende bewijs, dat het huwelijks-contract tot een dagelijkse kwelling is geworden voor de partner, die de oorspronkelijke band verbroken heeft, voor de nieuwe partner en niet op de laatste plaats voor de kinderen, die uit de nieuwe band zijn ontsproten. Een brok menselijk leed, dat de aandacht verdient, zeker van humanisten. Een grondig onderzoek is hier stellig op zijn plaats. Is er eigenlijk cijfermateriaal beschikbaar?

Ik zou willen voorstellen, dat het H.V. eens het initiatief neemt dit probleem van alle kanten te belichten: statistisch, juridisch en levensbeschouwelijk. Wanneer juristen zich daarna over een dergelijke enquête buigen, zou een belangrijk stuk werk ter voorbereiding van een wetswijziging gedaan worden.

H. C. VERSTEEGH

Huwelijk en echtscheiding 3

MET belangstelling artikelen van mrs. Rood-de Boer en Knap in Mens en Wereld gelezen. Geheel eens met stelling mr. M. Knap: 'Echtscheiding moet ook mogelijk zijn als één partner het wenst'. Bezwaren van mevr. mr. M. Rood-de Boer m.i. niet overtuigend. Voorbeeld: X is in 1960 acht maanden gehuwd geweest, waarna 'duurzame scheiding' wegens – beiderzijds erkende – mislukking. Partner weigert echtscheiding. Er zijn geen kinderen. Nu eenzijdige verbreking contract niet is toegestaan – terecht!, aldus mr. Rood-de Boer – moet X rest van leven – ofdat van partner – onder deze acht maanden gebukt blijven gaan. Is hier straf op vergissing niet al te zwaar? Besefte men, dat 'kwaadwillige' verlater gaat verlangen naar overlijden partner, nolens volens? En, erger nog, dat dit verlangen tot misdaad kan leiden indien 'kwaadwillige' op regenachtige dag plotseling écht kwaadwillig wordt? Conclusie: onrecht en gevaar van tegenwoordige huwelijkswetgeving kan niet worden verdedigd met argumenten, vnl. van organisatorische aard.

YZ

(Naam en adres van inzender om begrijpelijke redenen verzwegen. Ze zijn de redactie echter bekend)

HET is verheugend, dat – zoals blijkt uit de ingezonden reacties – in humanistische kring behoefte wordt gevoeld aan een wijziging van de echtscheidingsregelen, in de zin van verruiming. In de mate van verruiming willen de schrijvers van bovenstaande notities verder gaan dan door mij werd voorgesteld op de juristenconferentie van 'Socrates' (d.d. 19/11/66). Het zou uiterst nuttig zijn, als hun positieve, belangrijke opmerkingen mede betrokken konden worden in een veelzijdige benadering van de echtscheidingsproblematiek door een eventueel in te stellen commissie van het humanistisch verbond.

M. ROOD-DE BOER

Vietnam en Algerije

HET is voor mij nog zeer de vraag of het enige zin heeft in een blad als Mens en Wereld beschouwingen te plaatsen over internationale politieke problemen, zoals bijv. over Vietnam. Aan dergelijke zaken zitten doorgaans zoveel kanten, dat het nauwelijks waarschijnlijk is, dat deze binnen het kleine kader van M. & W. op een ook maar enigszins

(Zie verder pag. 7)

Lezingen voor de radio

Zondag 17 april VARA 9.45 uur: A. Katan 'Geen geloof en dús geen kracht?'

Zondag 24 april VARA 9.45 uur: B. V. A. Röling 'Nogmaals: de humanisten en het oorlogsvraagstuk'.

D. R.-E.

AVONTUREN MET KINDEREN

ENKELE weken geleden gaf ik in dit rubriekje een trio opstelletjes weer, met als onderwerp: 'Vind je het leven leuk?' Om diegenen te tarten, die mij zeiden: 'Leuk verzonnen, maar ik geloof niet dat een kind van acht jaar zulke dingen neerschrijft,' gaf ik onlangs als opstelonderwerp op: 'Wat wil je later worden?'

En of u het nu geloven wilt of niet, zie hier wat een forse, stoere knaap (met genoeg hersens om de universiteit af te lopen!) daarover op te merken had:

'Ik wil artiest worden / Dan ga ik schilderen / En drummen en een bent oprichten / En dan kost een avond ons huren f 500 / We gaan geen liedjes maken / Een vrouw heb ik niks aan / Ik kan wel voor mijn eigen potje zorgen / hoe? / Ik wil eerst een drumset van me pa en ma afjanken. En dan op drumles gaan. En een schilderij maken / En dan zo verder alles opbouwen / En dan nog twee elektrische gitaren hebben plus twee jongens die met mij proberen tot de top komen!'

Zonder enige terughoudendheid opgeschreven, niet aarzelend om een kijkje in zijn binnenste te geven, wat wel blijkt uit de zinsnede: 'van me pa en ma affjanken!'

Eigenlijk heel diepzinnig vind ik wat een meisje schreef, dat inderdaad heel handig kleine toneelstukjes met haar klasgenootjes in elkaar weet te zetten: zij wil dan ook toneelspeelster worden.

'Ik vind op het toneelstaan zelf niet zo leuk, maar wel het verzinnen van een stuk waar in je echt kan mee leven. Maar toch wil ik niet zeggen dat ik een schrijfster wil worden van een stuk. Want een mens moet zich wel eens uit leven op een bepaalde manier / Zo doe ik het op een toneel. Maar wat juist het gekste is wanneer ik iets op moet voeren, ben ik altijd zenuwachtig. Dat had ik ook een keer toen ik voor de juffrouw en de hele klas een balet deed. Ik wist niets meer en ik deed dan ook alles fout maar het beste paard struikelt wel eens.'

Om ook hier een trio vol te maken, kort maar krachtig dit:

'Ik word later clown in een sirkus en daar maak ik kunstjes en grappen. Zoals water laten spuiten uit mijn oren en als ik in een spijker ga zitten dat er uit mijn broek suiker komt!'

Geschokte democratie

(vervolg van pag. 1)

minder arbeid door automatisering, steeds meer ruimte voor individueel non-conformisme en collectieve happenings, een toenemend opruimen van taboes en tradities, opstand tegen de gevreesde 'atoomdood' en tegen een samenleving, die zulk een dreiging met zich brengt. Bij de Koekoek-éénzangers daarentegen een dwaze idealisering van een nooit bestaan hebbende 'goede oude tijd' en rebellie tegen de sociale staat, die hen heeft telurgesteld. Hier is geen sprake van een ouderwetse klassenstrijd. Het 'provotariaat' is geen proletariaat en de 'boeren' moeten aanhang hebben gevonden in oude arbeiderswijken en onder mokkende middenstanders: groepen met minimumlonen en kleine zelfstandigen, die zich bedreigd achten door mammoet-concerns en staatsbureaucratie. Op een irrationele manier zien zij in Koekoek hun symbool, in de man die 'lak heeft aan het gezag' (behalve dat van het verleden!) en van wie helemaal niet wordt gevraagd, die houding tegenover dat gezag te verantwoorden.

NATUURLIJK is een poging tot rationalisering van 'onlust in de cultuur' zeer moeilijk. Nog moeilijker is het middelen aan te geven tot ontspanning. Over één ding kan men het wel eens zijn: strenge handhaving van het gezag, hoge

straffen, overdreven politie-optreden, verbod van meningsuiting enz. kunnen de oorzaak van de crisis niet opheffen en haar eerder verscherpen. De provo's zullen martelaren worden die medelijden en sympathie wekken. En het is geenszins denkbeeldig dat de Koekoek-beweging kenmerken krijgt van de NSB in haar eerste jaren, van de 'vlucht in de reactie'. Wat dit aangaat heeft de democratie weinig te vrezen van de provo's en veel van de 'vrije boeren'. En een versterking van dwang en tucht zou de laatsten in de kaart spelen.

De enige 'afkoeling' moet wel liggen in een grotere democratisering, dus in nauwere contacten tussen volk en overheid, in een grotere openheid van discussie, het toepassen van minder trucs bij het 'links praten en rechts handelen' en minder halfslachtigheid. Naarmate het gezag harder optreedt tegen meningsuitingen van minderheden, manifestaties en happenings, radicale opvattingen over seksueel gedrag, afwijzing van taboes en zogenaamde 'godslastering' (een onmogelijk begrip) naar die mate zal de spanning toenemen. Gedurfde staatkundige veranderingen zullen wel nodig zijn: te zeer drijven we nog op het schip van staat dat Thorbecke in 1848 heeft gebouwd. En we spreken dan nog niet eens over de angstaanjaging en paniekzaaijerij in een buitenlands beleid, dat neurosen heeft gekweekt. Men onderschatte niet wat er in maart is gebeurd: een herziening van de grondslagen onzer democratie is urgent geworden.

CONSTANDSE

8. Laten we voor het beklagenswaardige volk van Vietnam hopen, dat de Amerikaanse experts (heus niet alleen een mr. Johnson) gelijk hebben in hun mening, dat ook de kracht en het uithoudingsvermogen van de agressor beperkt is en dat er een tijd zal komen waarop men bereid is aan de conferentietafel plaats te nemen zonder voorwaarden vooraf, die neerkomen op een indirecte capitulatie.

R. SLUIJTERS

1. In Z.V. heerst niet alleen een dictatuur, maar ook nog een militaire en feodale kliek. Het gaat pres. Johnson niet om verdediging der democratie – alle huidige bondgenoten der V.S. in het Verre Oosten zijn dictators – en niet om 'de vrijheid van Achter-Indië', maar om de verdediging van een Amerikaanse invloedssfeer.
2. In 1962 sprak men in Amerika nog niet van 'agressie van Noord-Vietnam'. President Kennedy sprak van een burgeroorlog, waarin hij Saigon wilde steunen, als het in staat bleek het Z.V.-volk achter zich te krijgen. Maar, zo zei hij: 'Het is hun oorlog, niet de onze.'
3. De Sowjet-Unie een 'complete terreurorganisatie'? Zelfs hechte anti-communisten als Adenauer en Rusk hebben daar midden-maart heel anders over gesproken, zie de kranten!
4. Als men een sociale revolutie afdoet met de term 'communismische agressie' zou het Westen nog heel wat contra-revolutionaire oorlog moeten voeren.
5. Communismische landen hebben zulke grote onderlinge geschillen (Moskou-Peking bijv.) dat zij waarlijk geen basis vormen voor internationale overheersing.

CONSTANDSE

(vervolg van pag. 5)

– weer eens – het opvallend geforceerde levenspatroon van de boerse samenleving. In wat voor een vreemde wereld leven die mensen toch? Geen zontjes, geen liefkozing, niets blijkt ook van een liefdeleven tussen man en vrouw dan... de geboorte van kinderen. En ook overigens krijgt de lezer een onthullend en onthutsend beeld van een krampachtige wijze van leven. Vrijheid, zelfstandigheid en vreugde aan eigen bezit zijn verkeerd in hun tegendeel en toch blijven deze mensen vasthouden aan de vermolmden ikonen van hun bestaan.

Tenslotte is haar verhaal dan wel een Odyssee van moeite, tegenslag en verdriet, maar nog veel meer een wat amorf protest tegen een leven – haar leven – waarin geen tijd en geen ruimte zijn voor genegenheid, aandacht en liefde voor de ander. Hier liggen nogal wat ingeklemde emoties, reden waarom zij er niet in slaagt vooral haar man en de relatie tussen deze en haarzelf te beschrijven. Wat zij ook van deze man zegt, wij 'zien' hem niet en in elk geval niet duidelijker dan zij hem 'ziet'. Dominant in hun gehele leven – en niet alleen in Frankrijk – is de arbeid, die als een wals hun bestaan zo niet vermorzelt dan toch plet, hen bijna als lege hulzen achter laat. 'Dat je niet dood wilde, was een natuurdrang net als de voortplanting, dus ook al niet persoonlijk' (cursivering van mij). Natuurdrang en voortplanting kunnen voor mensen echter niet anders dan persoonlijk zijn. De uitspraak van de schrijfster duidt op iets heel anders: haar 'voortplantingsleven' (haar liefdeleven) is (te) onpersoonlijk.

Juist dit laatste maakt, als onbewuste drijfveer van haar schrijven, de boeken ongemeen belangwekkend. Wil den Hollander is 'zomaar' een talentvol auteur. Maar dezulken zijn er meer dan men denkt, hoewel – en dit moet dadelijk gezegd – maar weinigen van deze tot gelding laat staan tot ontwikkeling komen. Of dit laatste bij deze schrijfster zal gebeuren? Zo ja, dan zal zij nog eens echt goede boeken schrijven, zo niet, dan zal zij niet anders kunnen dan zich herhalen.

P. JACOBS

Ik denk er zo over

redelijke en verantwoorde wijze zouden kunnen worden behandeld; en dat is toch wel een eis, die wij als humanisten behoren te stellen. Er bestaat dan het gevaar, dat er een te emotionele en/of een simplistische benadering van het probleem wordt gegeven. Wanneer er bovendien sprake is van een bewuste of onbewuste voorkeur voor een der partijen bij de schrijver, zoals o.a. blijkt uit de plaatsing van de aanhalingsstekens in het artikel van Constandse, worden gemakkelijk juist die argumenten weggelaten – er moet immers altijd een keus worden gemaakt – die niet stroken met de 'bedoelingen' van de schrijver. Op deze wijze ontstaat – veelal onbedoeld naar ik aanneem – een gevaarlijke vorm van subjectieve voorlichting. Het gevaarlijke schuilt vooral in het ogenschijnlijk redelijke van de argumentatie, waardoor deze, voor diegenen die de ontbrekende feiten niet uit andere bronnen reeds kennen, de kracht van een bewijs krijgt. Een dergelijk 'bewijs' wordt des te gemakkelijker aanvaard als de conclusies emotioneel goed liggen en dat is natuurlijk altijd het geval wanneer men tegen de voortzetting van een oorlog is en voor sommigen zelfs al als men de rijkste en de machtigste partij de schuld in de schoenen tracht te schuiven. Om bovengenoemde redenen is het voor mij uiteraard evenmin mogelijk om hier een voldoende gemotiveerde beschouwing over Vietnam te geven, aangenomen, dat ik daarvoor over voldoende feitenkennis zou beschikken. Ik wil daarom volstaan met het opsommen van enige mij toevallig bekende punten ter aanvulling van en kritiek bij het artikel van Constandse in de overtuiging dat de lezers zelf hun conclusies wel zullen kunnen trekken.

1. In Noord-Vietnam heerst een communismische dictatuur. Oppositie is toegestaan noch mogelijk. N.V. heeft nimmer toegestemd in vrije verkiezingen. Verkiezingen met één lijst volgens het communismische procédé zouden Z.V. automatisch aan N.V. uitleveren. De Z.-vietnamese regering (en niet de Amerikaanse) weigerde in 1956 aan verkiezingen mee te werken, tenzij de Internationale Controle Commissie (Polen, Canada en India) de vrijheid van de verkiezingen ook voor N.V. zou garanderen. De I.C.C. erkende deze garantie niet te kunnen geven;
2. De Vietcong streeft naar aansluiting van Z.V. bij het huidige regime van N.V. en is dus een

- communismische organisatie en geen radicaal nationalistische organisatie, zoals Constandse stelt;
3. De Indiase en Canadese leden van de I.C.C. hebben in 1962 de agressie van N.V. op Z.V. bevestigd. Deze agressie bedient zich voornamelijk van terreur en intimidatie. N.V. heeft bij de tijdelijke deling in Noord en Zuid in strijd met de overeenkomst van Genève wapendepots en verzetskernen in Z.V. achtergelaten. Het platteland van Z.V. is moeilijk tegen overvallen door vanuit het oerwoud opererende bendes te beschermen. De bevolking houdt zich uit angst voor represailles afzijdig of laat zich pressen hulp aan de Vietcong te verlenen. De heer Constandse heeft kennelijk weinig begrip van wat een stelselmatige terreur betekent voor een bevolking die onvoldoende beschermd kan worden door een gevestigd gezag;
 4. Als het alleen om het volk van Vietnam ging zou een onderwerping van Z.V. aan het communisme, hoe verschrikkelijk ook voor de betrokkenen, wellicht nog verkiezeliijker zijn dan de voortslappende intens gemene oorlog. Na één blik op de kaart is het echter duidelijk, dat de vrijheid van geheel Achter-Indië en wellicht ook van Indonesië op het spel staat;
 5. De vergelijking met Algerije gaat vooral mank, omdat dit land niet binnen de communismische invloedssfeer valt zoals Z.V. Voor Algerije is er een ontwikkeling mogelijk tot een werkelijk vrij regime; voor Z.V. zou dit net zo min het geval zijn als voor bijv. Tibet;
 6. 'Zelfbepaling zonder buitenlandse inmenging onder garantie van landen als Birma, India, Pakistan en Indonesië, en... de Sowjet-Unie'. Een complete terreurorganisatie in het land en China als buur. Verder commentaar overbodig;
 7. Amerika zelf heeft in Z.V. geen belangen, die tegen de bezwaren van de oorlogvoering opwegen. Waar het om gaat is het voorkomen van een derde wereldoorlog. Als n.l. het communisme het ene na het andere land in zijn macht zou krijgen (zoals destijds Hitler in Europa) komt er een moment, waarop een derde wereldoorlog het enige alternatief is voor een algehele communismische overheersing. Beide perspectieven zijn weinig aanlokkelijk. Het is daarom in het belang van de gehele vrije wereld, dat dit fatale punt nooit wordt bereikt. De vraag is alleen waar moet men zeggen: 'Tot hier en niet verder' en waar zou men eventueel nog kunnen toegeven. Voor het antwoord zie punt 4;

LANDDAG "SOCRATES"

De Humanistische Stichting 'Socrates' organiseert op zondag 22 mei in Hotel Monopole te Amersfoort van 10.45 uur - 15.45 uur haar voorjaarslanddag, getiteld:

'Organisatie van de vrede'

Sprekers zijn prof. mr. B. V. A. Röling en mr. J. H. Burgers. Voorzitter van de conferentie is prof. dr. B. W. Schaper.

Kosten f 3,75 p.p. (voor contribuanten en voor studenten f 1,25 p.p.)

Nadere inlichtingen en aanmeldingen bij het secretariaat: Postbus 114, Utrecht, tel. (030) - 2 46 41.

Kinderhuis „Ellinchem” te Ellecom

zoekt

hulp in de huishouding

Leeftijd ca. 18-20 jaar, opl. huishoudschool,
sal. f 400,- p.m. afh. van leeftijd, opleiding en ervaring.

60% vakantietoelage,

5-daagse werkweek, 18 dagen vak. per jaar,
intern.

Sollicitaties aan de directeur.

ANNONCES

Wednr. met zn. (15 jr.) moderne woning in het Gooi, zoekt, liefst voor spoedig, juffr., ca. 30-40 jr., die met toewijding de huish. wil verzorgen; week-ends vrij. Brieven onder nr. 16 buro van dit blad.

Welke aardige man, met gevoel voor humor, zoekt ontwikkelde levenslustige vrouw van 58 jaar? Zij heeft eigen woning en inkomsten. Veelzijdige belangstelling (socialistisch georiënteerd) en is een goede huisvrouw. Br. onder nr. 19, buro M. en W.

Gepens. onderw. zoekt reisgenoot voor vliegreis Joegoslavië of Griekenland, mei; juni. Brieven nr. 18 buro M. en W.

Vakantie bij Kijkduin.

Gemeubileerde kamers met gebr. van keuken en badkamer in parterreflat Thorbeckelaan, Den Haag. Tel. 65 18 15.

Jongeman, 28 jaar, humanistische levensbeschouwing, zoekt serieuze kennismaking met eenvoudig meisje (tot 30 jaar). Alle brieven zullen beantwoord worden; event. foto's worden geretourneerd. Brieven onder nr. 17, buro M. en W.

Lees de

„Humanistische Documentatiedienst"

Uitgave van de Humanistische Stichting 'Mens en Wereld'.

Versijnt 11 x per jaar.

Publikatie van belangrijke berichten van alle humanistische organisaties en van alle persberichten over het georganiseerd humanisme in Nederland (f 3,- p. jaar).

Door storting of overschrijving van f 1,50 ontvangt u alle nog in 1966 verschijnende nummers.

Giro 30 49 60 t.n.v. Hum. Verbond, Utrecht.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.

naar de 'Praagse Lente'

acht- en twaalf-daagse vlieguren naar de Gouden Stad aan de Moldau.

28 mei tm 4 juni f 360,- - 24 mei tm 4 juni f 430,-

Dit is een interessante reis met hoogtepunten van het befaamde Praagse Muziekfestival.

Prima hotel met volledig pension, excursies inbegrepen. evenals de cocktailparty met musiceren van bekende musici.

15 daagse vlieguren naar de mooiste vakantie-oorden in Tjechoslowakije; geheel verzorgd v.a. f 372,- camping-vlieguren v.a. f 211,-

Autoreizen met eigen wagen;

geheel verzorgd v.a. f 215,-

Septemberreis naar Polen, 18 dagen Zakopane f 430,-

Informatie over deze en andere reizen:

VCU REISDIENST

Prinsengracht 840, Amsterdam, Telefoon 39227

Het Humanistisch Opleidingsinstituut

roept gegadigden op voor de opleiding tot:

A : GEESTELIJK RAADSMAN

B : DOCENT HUMANISTISCH VORMINGSONDERWIJS

Tijd en plaats: De cursus duurt twee jaar. De colleges worden gegeven 's zaterdags om de veertien dagen van 14 tot 18 uur. Vakantie van 1 juli tot 1 september.

Hoofdvakken : Humanistiek, filosofie, pedagogiek, groepswork, kennis van de Bijbel, van het Christendom en van de niet-westerse religies.

Vereisten : Middelbare schoolopleiding, plus enige jaren voortgezette studie (ter beoordeling van de Commissie van Toelating) - leeftijd 25 tot 35 jaar - humanistische levensovertuiging.

Mogelijkheden : Na de studie bestaat de mogelijkheid om als vrijwilliger of als beroepskracht werkzaam te zijn.

Cursusgeld : Het cursusgeld bedraagt f 400,- per cursusjaar.

Inlichtingen en Vóór 15 mei bij het Humanistisch Opleidings Instituut, Postbus 114, Utrecht, tel. (030) - 2 46 41.